

ANEKS

Dotyczy programu prac konserwatorskich i restauratorskich przy witrażach w oknach kościoła p.w. Św. Piotra i Pawła w Grodzicznie.

Witraże wykonane zostały przez Zakład Witraży i Mozaik Franca Mayera - sygnatura widoczna na witrażu z postacią Matki Bożej.

Założeniem i celem prac konserwatorskich jest zachowanie oryginalnych witraży i zapobieżenie przed ich dalszą degradacją. Szczególnie warstwy malarskie należy zabezpieczyć i poddać rekonstrukcji. Celowość tego działania uzasadniona jest odzyskaniem właściwych walorów estetycznych i artystycznych zabytkowych witraży.

Program Prac Konserwatorskich

Przed rozpoczęciem prac należy wykonać dokumentację fotograficzną aktualnego stanu zachowania obiektu.

1. Do prac należy ustawić rusztowania zarówno z zewnątrz jak i wewnątrz kościoła.
2. Należy ostrożnie wymontować poszczególne kwatery witraży z okien kościoła
W tym celu należy mechanicznie naciąć zaprawę na którą osadzone są kwatery względem ościeża okna i delikatnie usunąć ją ręcznie za pomocą dłuta. Nie wskazane jest odkuwanie bez uprzedniego nacięcia ponieważ istnieje możliwość stłuczenia szkła.
Uszczelnienie kitowe kwatery witraża względem elementów stalowych okna należy zmiękczyć poprzez przegrzanie, co pozwoli na demontaż kwatery bez jej uszkodzenia.
Należy zdemontować stalowe wiatrownice poprzez odcięcie miedzianych drutów którymi przytwierdzone są one do powierzchni kwater witraża.
Podczas demontażu poszczególnych kwater należy zabezpieczyć taśmami stłuczone szkła, aby uniknąć ich wypadania lub dalszej destrukcji.
2. Otwory okienne należy zabezpieczyć na czas prac konserwatorskich poprzez zamontowanie w miejscu zdemontowanych witraży płyt np. OSB w celu zapobieżenia dostawania się wód opadowych do wnętrza kościoła.
3. Zdemontowane kwatery witraży należy zabezpieczyć i przewieźć do pracowni.
4. Przed rozpoczęciem prac konserwatorskich należy dokładnie zidentyfikować stan zachowania witraży. Badanie stanu zachowania warstw malarskich, stanu szkła i profili ołowianych będzie skutkowało podjęciem właściwych działań w celu określenia technologii wykonania prac konserwatorskich. Szczególnie istotny jest fakt, iż witraże posiadają ślady wcześniej prowadzonych prac konserwatorskich.
5. Należy wykonać negatywy kartonowe poszczególnych kwater witraża
6. Kwatery witraży, gdzie podczas oględzin stwierdzony zostanie zły stan techniczny profili ołowianych (znaczna korozja) należy rozolować i ponownie złożyć po procesie konserwacji.
Powyższe działania należy również wykonać w przypadku konieczności wbudowania utraconych elementów szkła w poszczególnych kwaterach.
W przypadku stwierdzenia, że profile ołowiane w określonych kwaterach spełniają swoją funkcję należy je pozostawić. Ważne, aby dokonać weryfikacji stanu technicznego lutowań i w razie konieczności dokonać ich napraw w miejscach uszkodzeń poprzez ponowne zlutowanie styków z zastosowaniem spoiwa cynowego.
7. Wykonać dezynfekcję szkła witraży z zastosowaniem preparatów obojętnych dla malatury i szkła np. Biotin R
8. Oczyszczyć witraże stosując wodę demineralizowaną, bez ich długotrwałego namaczania w celu uniknięcia osłabienia malatury.
9. Doczyszczyć szkła ręcznie za pomocą miękkich szczotek - dotyczy szkła bez opracowania malarskiego.
10. Wykonać rekonstrukcję i renowację warstw opracowania malarskiego szkła witraży.
Należy zwrócić uwagę na fakt, iż nie wskazane jest ponowne utrwalanie termiczne zabytkowych szkła ponieważ osłabione zabytkowe szkła jak i zachowana malatura mogą po obróbce termicznej stracić swoje właściwości techniczne i estetyczne.
Dlatego proponuje się utrwalenie zachowanych warstw malarskich z zastosowaniem preparatu Paraloid B-72 w toluenie o stężeniu 3-5 %. W przypadku wykonywania odtworzenia utraconych warstw malarskich należy zastosować farbę opartą na roztworze Paraloidu B72 z

odpowiednio dobranym pigmentem naturalnym.

W razie konieczności można wykonać próbę zachowania się oryginalnych szkielek po powtórnym wypale (na skrawku oryginalnego szkła). Jeśli stan techniczny szkielek po wypale pozwala na obróbkę termiczną to względnie można podjąć próby takiej renowacji.

Jednak generalnie zalecane jest opracowanie renowacji szkielek na zimno.

11. Wykonać sklejenie spękanych szkielek z zastosowaniem np. kleju utwardzanego światłem ultrafioletowym, lub preparatami na bazie żywic np. Araldite.
W przypadku konieczności uzupełniania utraconych fragmentów poszczególnych szkielek należy w celu ich uzupełnienia dobrać barwę i fakturę szkła zbliżoną z zachowanym fragmentem oryginalnego szkła. W celu dopasowania utraconych fragmentów szkielek należy wykonać ich szablon, a następnie dopasować je do zachowanego fragmentu poprzez delikatne i precyzyjne oszlifowanie krawędzi nowego i oryginalnego szkła za pomocą ściernic diamentowych. Zabieg ten ma na celu zminimalizowanie powstania śladu styku szkielek po ich naprawie. Szkła przeznaczone do uzupełnień fragmentarycznych jak i całościowych należy opracować malarsko i utrwalić je termicznie. W przypadku uzupełnień fragmentarycznych elementy dopasowane skleić ze szkłem oryginalnym używając preparatów na bazie bezbarwnych żywic np. Araldit
12. Złożyć ponownie uprzednio rozłożone kwatery witraży w nowe profile ołowiane, oraz uszczelnić pola witraży błotem kitowym.
13. Dolutować druty miedziane do których przytwierdzone zostaną zachowane stalowe wiatrownice.
14. Wykonać konserwację stalowych elementów konstrukcji okna i wiatrownic. Należy oczyścić powierzchnię z elementów korozji i pokryć je farbą podkładową antykorozyjną, a następnie farbą do metalu w kolorystyce zbliżonej z istniejącą w obiekcie.
15. Ze względu na proponowane zastosowanie przeszkleń ochronnych należy przystosować konstrukcję stalową okna w taki sposób, aby w miejsce uprzednio zamontowanych kwater witraży zamontować przeszklecie ochronne. W tym celu należy wykonać otwory w teowniku konstrukcyjnym (rys. nr 3) umożliwiające montaż konstrukcji nośnej dla kwater witraży. Da to możliwość odsunięcia kwater witraży do wnętrza kościoła tworząc przestrzeń pomiędzy przeszkleciem ochronnym o szer. 7 cm.
Przeźródło pomiędzy witrażem, a przeszkleciem ochronnym ma zapewnić swobodną cyrkulację powietrza pomiędzy obu płaszczyznami, a dodatkowo spowoduje kondensację pary wodnej na przeszkleciu ochronnym chroniąc zabytkowy witraż przed szkodliwym działaniem skroplin.
Rozwiązanie techniczne sposobu montażu witraża i przeszkleń ochronnych przedstawiają załączone rysunki nr 1 i nr 4
16. Proponuje się przygotowanie poszczególnych kwater witraży w taki sposób, aby ich montaż został wykonany na sucho. Takie rozwiązanie podyktowane jest dwoma warunkami tzn. przeszklecie ochronne zamontowane zostanie w miejscu istniejącego witraża (montaż od wewnątrz kościoła) i należy umożliwić łatwy dostęp do jego płaszczyzny w razie uszkodzenia, a ponadto da to możliwość łatwego zdemontowania zabytkowego witraża w razie konieczności wykonania prac konserwatorskich bez konieczności odkuwania zapraw mocujących kwatery. Wobec przyjętego rozwiązania wszystkie kwatery witraży zostaną wzmocnione poprzez dolutowanie na ich obwodzie ceownika miedzianego. Natomiast po bokach kwater dodatkowo dolutowana zostanie blacha ołowiana o gr. 0,5 mm, która po dociśnięciu do ościeża okna zniweluje przedostawanie się światła z zewnątrz obiektu.
Rozwiązanie techniczne przedstawia załączony rysunek nr 2
17. Przeszklenie ochronne proponuje się wykonać ze szkła bezbarwnego zapewniającego przenikalność światła z jednoczesnym jego rozproszeniem dzięki delikatnej fakturze z zastosowaniem szkła np. szkło Altdeutsch. Kwatery przeszkleń ochronnych należy wykonać w technice klasycznego witraża z zastosowaniem profili ołowianych uszczelnionych obustronnie błotem kitowym.
Proponowane przeszklecie ochronne powinno posiadać uproszczoną szatę graficzną podkreślającą główne elementy wystroju witraża.
Rozwiązanie to pozwoli na zachowanie właściwej estetyki bryły obiektu.
18. Zamontować przeszklecie ochronne w miejsce uprzednio zamontowanych kwater witraża, oraz uszczelnić je względem ościeża z zastosowaniem zapraw na bazie trasu. Przeszklenie względem stalowej konstrukcji okna należy uszczelnić z zastosowaniem kitu miniowego.

19. Zamontować „na sucho” poszczególne kwatery witraży w stalowej konstrukcji okna od wnętrza kościoła.
20. Wykonać dokumentację powykonawczą przeprowadzonych prac.

Autor opracowania :

art. plast. Piotr Dziemianowski

Firma Patrik-Art Piotr Dziemianowski

Ul. Kr. Jadwigi 6

87-100 Toruń

Nadzór konserwatorski :

Lidia Piotrowska - Cześnik

mgr konserwacji elementów i detali

architektonicznych